

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ЛОГОПЕДОМ В УМОВАХ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ

Мищик Г.М.

Запорізький національний університет

У статті досліджено проблеми організації та надання логопедичної допомоги в сільській місцевості. Розглянуто особливості використання ІКТ логопедом в зазначених умовах. Акцентується увага на питаннях, котрі потребують свого вирішення при їх застосуванні.

Ключові слова: логопедична робота, учитель-логопед, діти дошкільного віку з вадами мовлення, сільська місцевість, дистанційне навчання, ІКТ.

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань сучасної спеціальної освіти є налагодження взаємодії вчителя-логопеда і сім'ї, в якій виховується дитина з вадами мовлення. Мета, яка при цьому переслідується, – надання допомоги батькам у навчанні та вихованні шляхом формування їх педагогічної культури, просвіти. Адже саме родина має найбільший вплив на становлення особистості і індивідуальності дитини з мовленнєвою патологією.

Безініціативність, пасивність батьків, їх небажання приділяти увагу своїй дитині, побачити очевидне – це втрата часу, а звідси – посилення негативних наслідків в мовленнєвому розвитку дитини. Самостійно отримати необхідні знання та навички таким батькам надто складно. Тому одним з найважливіших завдань логопеда – допомогти батькам усвідомити свою роль у процесі розвитку дитини, визначити правильний напрямок домашнього навчання, озброїти їх певними знаннями і вміннями, методами та прийомами подолання мовленнєвого порушення, наповнити конкретним змістом домашні заняття з дітьми по засвоєнню та закріпленню отриманих знань [5, с. 191].

Здійснення логопедичної роботи в межах триади «дитина-логопед-сім'я» з раннього віку в організованому логоінформаційному просторі, на переконання В. А. Кисличенко [4, с. 150], забезпечує підвищення ступеня обізнаності, підвищення мотиваційної потреби батьків у контролі мовленнєвого розвитку дитини та свідомого пошуку логопедичної допомоги у випадках наявності порушення мовлення, а також підвищення ефективності логопедичної допомоги.

Залучення батьків до корекційно-педагогічного процесу як повноправних партнерів-педагогів своєї дитини, усвідомлення наслідків не скоригованої проблеми, формування готовності та обізнаності в цій сфері дасть змогу прискорити та покращити процес логопедичного впливу на дитину. Особливо це є важливим для тих батьків, які мешкають в сільській місцевості. Однак, слід розуміти, що досягти необхідного рівня логопедичної освіченості батьків, а саме зробити їх обізнаними та практично підготовленими до здійснення корекційно-виховного впливу в зазначених умовах, справа не з легких.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останнім часом спостерігається активізація уваги науковців і педагогів-практиків до вивчення різних аспектів проблем співробітництва педагогів дошкільнят з їхніми батьками. Цим питанням присвячені праці Н. Ф. Виноградової, Р. Н. Годіної, Л. В. Загик, Т. А. Маркової та ін. Досить

гостро в сучасних реаліях обговорюється уклад сільських сімей, які виховують дитину дошкільного віку з вадами мовлення, рівень логопедичної освіченості батьків, їх бажання приймати участь в корекційному процесі. Не без уваги в наукових колах й питання співпраці вчителя-логопеда і батьків. Пропонуються та розкриваються різноманітні форми роботи між ними в ході організації логопедичного супроводу тощо (В.А. Кисличенко, Р.Є. Левіна, Ю.В. Рібцун, Г.В. Чиркіна та ін.). Тим не менш, проблеми залишаються і сучасному селу вкрай потрібні логопедично освічені батьки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На жаль, на сьогодні відсутні наукові доробки вітчизняних вчених, які б розкривали особливості створення інформаційного простору для сімей, які виховують дітей дошкільного віку з вадами мовлення в умовах села, та шляхи впровадження дистанційної форми взаємодії з ними у педагогічну практику майбутнього вчителя-логопеда. Пошук таких, що виправдовують себе, форм взаємодії вчителя-логопеда та батьків дітей дошкільного віку з вадами мовлення, які мешкають на селі, і зумовив обраний напрям дослідження.

Мета роботи – визначити проблеми, які впливають на організацію та надання логопедичної допомоги в сільській місцевості; обґрунтувати переваги сучасних ІКТ в роботі логопеда в зазначених умовах.

Виклад основного матеріалу. Упродовж періоду розвитку логопедичної допомоги надзвичайно важливим було поширення логопедичних знань. Так, в 70-х рр. логопедичне просвітництво визнавалося, поряд з оздоровчими заходами, одним з основних компонентів комплексу медико-педагогічних заходів з виховання та перевиховання мовлення дітей. Все це спрямовувалося на сприяння правильному становленню і розвитку дитячого мовлення. Однак, в цей час чимало батьків не були освіченими в питаннях правильного мовлення і необхідності своєчасного подолання мовленнєвих порушень, крім того, вони не мали чітких уявлень щодо становлення і розвитку мовлення в нормі та патології. Завдяки розумінню батьками, вихователями, вчителями, логопедами значення «здорового» мовлення можна було б очікувати на раннє звернення за логопедичною допомогою, на позитивні результати у вправленні мовленнєвих розладів тощо [1, с. 146]. На жаль з того часу мало що змінилося. Спектр можливостей щодо логопедичної просвіти таких батьків в освітньому просторі України обмежений. Особливо потерпають від цього ті родини, що мешкають в сільській місцевості.

Якщо в містах традиційні форми підвищення корекційно-мовленнєвої компетентності батьків (батьківські збори, консультації, семінари, бесіди) себе ще виправдовують, то в умовах сільської місцевості вони є малоефективними. Такі форми взаємодії розглядаються за часту, як недостатньо дієві, такі, що породжують одноманітний, деколи авторитарний характер взаємодії педагога з батьками у словесно-теоретичному плані, що ускладнює введення отриманих знань, здобутих умінь та навичок у виховну практику, й навряд чи зможуть виправдати себе в роботі з батьками дітей-логопатів у сільській місцевості.

Аналіз організації логопедичної роботи на селі вимагає використання нових форм і методів її здійснення, прийняття творчих, нестандартних рішень, і обов'язково з урахуванням можливостей сільського мешканця. Ключову роль в цьому має відігравати пропаганда логопедичних знань серед батьків, звідси – їх просвіта у цьому напрямку, яка стане запорукою успішного подолання мовленнєвих дефектів у дитини.

Позитивні зрушення в сільському господарстві, які розпочалися в 2000 р., поки що не забезпечили належного поліпшення життєдіяльності сільського населення. Лише близько 20% дітей дошкільного віку відвідують дитячі садки. Недостатньо розвиненою є матеріально-технічна база, дорожня інфраструктура села, відсутнє інформаційне забезпечення сільського населення тощо. Плильність кадрів і неукомплектованість дошкільних навчальних закладів загалом і логопедами зокрема зумовлює до пошуку шляхів вирішення проблеми, пов'язаної з наданням логопедичної допомоги дітям дошкільного віку з вадами мовлення в селах.

Задля створення умов для здобуття дітьми дошкільного віку, учнями безперервної дошкільної та загальної середньої освіти, збереження та зміцнення їх фізичного і психічного здоров'я, з урахуванням малокомплектності дитячих садків та шкіл, як це передбачено Державною програмою розвитку соціальної сфери села на період до 2005 року (далі – Програма), затвердженої указом Президента України від 15.07.2002 р. № 640/2002, своєї актуальності мало б набути створення в сільській місцевості навчально-виховних комплексів «загальноосвітній навчальний заклад-дошкільний навчальний заклад» (далі – НВК). Результати роботи НВК «школа-дитячий садок» кінця 80-х років свідчать, як певна соціально-педагогічна система всебічного розвитку дитини, вони себе виправдовували. До того ж достатньо широкі й соціально-педагогічні функції таких установ. Сьогодні, у світлі децентралізації, яка відбувається в нашій країні, на це слід звернути особливу увагу.

Адміністративно-територіальна реформа в Україні змушує говорити про нові територіальні утворення – об'єднані територіальні громади. Для них, НВК, побудовані на засадах партнерства, мали б стати тими опорними навчальними закладами, які в змозі об'єднати і задовольнити освітні потреби дітей з найближчих сіл. Така освітня децентралізація сприяла б і організації корекційно-логопедичної роботи в межах таких громад. Адже відсоток дітей з вадами мовлення в сільській місцевості достатньо високий.

За відсутності в селі дошкільного навчального закладу, працюючого логопеда в його штаті на теперішній час основною організаційною формою надання логопедичної допомоги на селі є логопедичні пункти, які, у своїй більшості, розміщуються у районних центрах. При утворенні опорних НВК таку функцію частково можуть взяти на себе логопеди цих закладів, які в більшій мірі знають нагальні потреби дітей з найближчих сіл і можуть вчасно розв'язати проблему.

Відповідно до Положення про логопедичні пункти системи освіти (далі – Положення) 1993 р., основна форма організації навчально-корекційної роботи – групові заняття, які проводять 3 рази на тиждень (через день). З дітьми, у яких наявні дизартрія, ринолалія або інші мовленнєві дефекти, спричинені порушенням будови артикуляційного апарата, проводять індивідуальні заняття 2-3 рази на тиждень по 15-20 хвилин з кожною дитиною. При цьому відповідальність за обов'язкове відвідування дітьми логопедичних занять, за додержання розкладу занять покладається, в першу чергу, саме на вчителя-логопеда. Однак, розташування логопунктів на значній відстані від села, відсутність належного транспортного сполучення, зайнятість дорослого населення у сільському виробництві вносять свої корективи і не сприяють постійному відвідуванню дітьми логопедичних занять. Ті ж фахівці, які приїжджають в села пропагувати логопедичні знання серед батьків, для надання їм консультацій, неспроможні задовольнити всі потреби в цій послугі. Достатньо великою є й географія охоплення такими пунктами дітей, які потребують логопедичної допомоги. Зрозуміло, що за таких умов вчитель-логопед не в змозі, з дотриманням встановленої Положенням періодичності, надавати консультативну допомогу батькам та підтримувати ритм проведення занять з їхніми дітьми.

Одним з найдієвіших способів впоратися з цим – це використання у своїй роботі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які дозволяють вести спілкування в режимі он-лайн на відстані, обмінюватися інформацією тощо.

Однією з базових вимог сучасності є вчасне забезпечення особи, яка приймає рішення, актуальною інформацією. Не в останню чергу це стало можливим завдяки тому, що називають тепер «другою комп'ютерною революцією» – поєднанням обчислювальних і комунікаційних технологій у рамках глобальної мережі з неосяжним обсягом і необмеженим потенціалом. Сьогодні термін «телекомунікації» (від грец. «tele» – далеко та «communico» – спілкуюся) позначає здатність передавати текст, голос, зображення і навіть нематеріальні активи (грошові кошти) через мережі разом із функціональною інформацією, призначеною для управління комп'ютерними системами [2, с. 34]. Одним із основних видів телекомунікації є комп'ютерні мережі, найбільшою з яких вважається Інтернет.

Технічні можливості світової комп'ютерної мережі Інтернет сьогодні ні у кого не викликають сумніву. Завдання логопеда уміло скористатися ними. Тому незалежно від майбутнього місця роботи йому необхідні знання про комп'ютерні технології загалом, про тенденції комп'ютеризації та інформатизації, про існуючі

програми корекційного та діагностичного спрямування, які вже впроваджені в освітній процес та ін. Без цього логопеду складно вибудовувати свою роботу, виконувати свої функції та досягати поставлених завдань.

Можливість вийти за межі традиційних методів проведення занять з дітьми-логопатами сільської місцевості, з урахуванням факторів означених вище, надає дистанційне навчання. Його можна охарактеризувати наступними рисами:

- віддаленість, однак яка не є перешкодою для налагодження ефективної логопедичної роботи між логопедом, дитиною та сім'єю;
- індивідуалізація, тобто взаємовідносини будуються виключно між сім'єю та логопедом. Обидві сторони є активними учасниками процесу спілкування (навчання, корекції);
- гнучкість, що є дуже важливим для тих батьків, хто не може впливати на свій розпорядок дня;
- рентабельність, адже значно економить кошти та час його учасників;
- ефективність, так як сприяє корекції мовленнєвого дефекту у дитини, логопедичної обізнаності її батьків і робить цей процес постійним;
- активна взаємодія між усіма учасниками логопедичного супроводу. Визнається одним з самих ефективних методів навчання;
- технічне забезпечення, що передбачає наявність персонального комп'ютера та Інтернету як у сім'ї та логопеда. Звідси достатній рівень обізнаності сторін з комп'ютерними технологіями та специфікою їх використання в корекційно-виховному процесі.

Сама по собі дистанційне навчання є достатньо розвинутим і таким, що активно використовується у вищих навчальних закладах. Воно має як своїх прихильників так і тих, хто сприймає його досить критично. На переконання останніх така освіта дає поверхові знання і не навчить витримувати серйозну конкуренцію [6, с. 4]. Інша справа використання дистанційного навчання в умовах, коли спілкування в обумовлений час і за місцем знаходження логопеда є неможливим, однак яке є надто важливим в структурі виховного процесу. В цьому випадку он-лайн взаємозв'язок з логопедом себе виправдовує.

Індивідуальні заняття з окремо взятою дитиною мають бути побудовані виходячи з наявного у неї мовленнєвого дефекту і проводитися у присутності одного з батьків. Навчаючи дитину, логопед одночасно навчає батька, який, застосовуючи отримані знання в повсякденному житті (в іграх, у побуті, на прогулянках), робить корекційний процес постійним, а звідси й більш ефективним. В усіх випадках при використанні саме такого виду усного вербального спілкування опосередкованого можливостями ІКТ заняття з розвитку мовлення та закріплення навичок вимови мають плануватися логопедом спільно з батьками дитини-логопата.

В інших випадках усне спілкування з використанням зокрема мобільного телефону буде носити більше консультативний за змістом характер. Для логопеда головне знати проблему дитини, а для цього потрібно хоча б почути її вимову. Якщо це не можливо зробити при безпосередньому контакті з дитиною, то певна уява

про це у нього може сформуватися і при прослуховуванні її вимови по телефону.

З допомогою ІКТ логопед може вести і просвітницьку роботу. Цьому може сприяти викладена інформація на персональній сторінці логопеда в Інтернеті. Таку ж інформацію для себе батьки можуть знайти серед практичних порад на українських логопедичних сайтах: <http://logoclub.com.ua>; <http://www.logopedia.com.ua>; <http://logopedu.com.ua>; <http://logopunkt.ru>; <http://logopedia.by> тощо. Однак, в цих випадках головне, не з'ясувавши до кінця проблему, не обстеживши дитину, своєю самодіяльністю не нашкодити їй.

Цінність таких сайтів полягає в тому, що вони містять методичні поради, практичні рекомендації та весь комплекс необхідних матеріалів для розвитку мовлення дітей, попередження та подолання мовленнєвих порушень, а також підвищення результативності корекційно-розвивальної роботи. Такі сайти дають можливість батькам сформувати домашню комп'ютерну бібліотеку, аудіо-, відео ігroteку, фонди яких можна постійно поповнювати або змінювати, за потребами як дітей, так і батьків, не витрачаючи на це багато часу.

Як відомо, однією з перших програм корекційно-розвиваючого спрямування в Україні було розроблено Універсальний комп'ютерний комплекс (далі – УКК), який пройшов успішну апробацію та на цей час ефективно використовується як в дошкільних установах та школах-інтернатах під час спеціально організованого навчання, так і в домашніх умовах для розвитку мовлення та когнітивних навичок дитини, що має порушення слуху чи мовлення. Також однією з важливих переваг цього комплексу є можливість залучення батьків до навчально-корекційного процесу. При цьому батьки дитини мають можливість навчитися самостійно здійснювати її підготовку до навчання в загальноосвітній школі та проводити навчально-корекційні заняття з дитиною з особливими освітніми потребами в домашніх умовах. Навчальний матеріал, запропонований у цікавому та доступному викладі, дозволяє надавати інформацію в привабливій формі, що не лише прискорює запам'ятовування змісту, але й робить його осмисленим і тривалим [3].

Заслужовує на увагу авторський навчально-програмовий комплекс «Адаптація-Лого» (розробник Качуровська О.Б.), в якому зібрано систему вправ, що спрямовані на попередження та подолання порушень фонематичних процесів, які лежать в основі недоліків звуковимови дітей старшого дошкільного або молодшого шкільного віку; комп'ютерна логопедична програма «Ігри для Тигри», яка розрахована на дітей старшого дошкільного віку і містить чотири тематичні блоки: розвиток просодичної, лексичної, фонетичної сторони мовлення та правильної звуковимови.

Використання означених програм в оф-лайн режимі наділяє логопеда та родину дитини з вадами мовлення певними перевагами організаційного характеру, а саме:

- полегшує підготовку фахівця до роботи з батьками;
- дає можливість використовувати матеріал багаторазово та з різними сім'ями однаково;

– дозволяє систематизувати матеріал та поетапно будувати логокорекційну роботу по принципу «від простого до складного»;

– припускає виконання завдань в будь-який вільний від роботи час, що є дуже актуальним для батьків, які зайняті в сільськогосподарському виробництві;

– дозволяє спостерігати динаміку розвитку мовленнєвих навичок дитини.

Значною мірою періодичність роботи логопеда з дітьми буде залежати від загального рівня батьківської компетентності їхніх батьків.

Багаторічні спостереження Г. М. Хворової дозволили їй виділити такі п'ять рівнів батьківської компетентності: дуже низький (батьки не вміють правильно формулювати проблеми та не бачать шляхів вирішення), низький (батьки вміють визначати проблеми, але не вміють їх аналізувати, моделювати шляхи вирішення), середній (батьки вміють визначати проблеми, знаходять шляхи вирішення, але це займає дуже багато часу та ресурсів, тому такі батьки важко реагують на зміни та бояться майбутнього), високий (батьки швидко вирішують будь-яку проблему), найвищий (батьки отримують відповідну освіту та починають професійно займатися питаннями реабілітації або допомагають іншим батькам на громадських засадах) [7, с. 334].

Крім цього, досить важливими в процесі взаємодії логопеда з батьками є такі якості останніх як їх моральність, етична та естетична культура, організованість, наполегливість, небайдужість до проблем дитини, високим рівнем розвитку спостережливості, схильність до просвіти та самоосвіти.

Однак, і сам вчитель-логопед має бути готовий до такої співпраці з батьками. Тому однією з провідних концептуально-мотиваційних настанов компетентнісного підходу в навчанні майбутніх логопедів має стати формування в них професійно важливої складової особистості – професійної компетенції, яка б визначала їх здатність співпрацювати з батьками дітей дошкільного віку з вадами мовлення, які є мешканцями села; творчо підходити до використання нетрадиційних форм організації такого спілкування враховуючи всі фактори, які впливають на якість їхнього життя. До числа основних можна віднести вміння: створювати електронний контент, який надавав би змогу кожному члену родини користуватись матеріалами, представленими в цифровому вигляді (текст або ж аудіо, відео, фото, файли), що забезпечувало б безперервність процесу інформування батьків шляхом доступу їх до мережі Інтернет; розробити засоби контролю та якісної оцінки впливу логокорекційного процесу за рахунок використання комп'ютерних технологій, з ме-

тою відстеження дієвості та змістовності організованого батьками домашнього виховання. Все це вимагає певних змін в підготовці логопедів у вищій школі. Підтвердженням цьому є і не досить невисокі показники серед логопедів щодо врахування ними в своїй роботі такого напрямку, як підвищення педагогічної компетентності батьків.

З іншого боку, в межах просвітницьких заходів логопеду доречно періодично відвідувати віддалені від центру села, здійснювати обстеження та складати списки діток з вадами мови, інформувати про це орган державного управління освітою, у віданні якого перебуває логопедичний пункт або опорний НВК, дошкільний навчальний заклад; популяризувати логопедичні знання серед батьків, при необхідності консультувати їх. Саме така організації логопедичної роботи буде себе виправдовувати у випадках, коли сільська сім'я позбавлена можливості бути користувачем, з різних причин, Інтернет-ресурсу.

Висновки. Дистанційний логопедичний супровід сім'ї визначається нами як напрям роботи, який має свою мету, завдання, шляхи їх вирішення та очікуваний результат. Він включає в себе як інноваційні (системи дистанційного навчання, Інтернет-сайти, спеціалізовані комп'ютерні програми тощо) так і традиційні форми (батьківські збори, бесіди, консультації) взаємодії з батьками у межах сімейно-центрованого підходу. В залежності від складу сім'ї, умов її проживання, рівня освіченості та можливості використання комп'ютерних технологій в повсякденному житті, вікових, фізіологічних та психологічних особливостей дитини, специфіки симптоматики її вад мовлення буде варіюватися і змістове наповнення структурних елементів програми супроводу, при цьому їх послідовність та поетапність реалізації залишатиметься незмінною.

В усіх випадках запропонована вчителем-логопедом дистанційна форма пізнавальної діяльності має передбачати наявність зворотного зв'язку та постійного контакту між фахівцем та сім'єю, в якій виховується дитина з вадами мовлення, раціональний розподіл та використання відведеного часу на спілкування, своєчасне реагування на проблеми, що в процесі такого супроводу виникають, докладання зусиль щодо їх усунення тощо. Досягти цього без наявних для цього комп'ютерних засобів, мобільних телефонів, доступу до Інтернет, інформаційно-методичного забезпечення такої діяльності, зокрема методичними та іншими матеріалами практично неможливо. Окремо слід говорити про навик користування цими засобами, про комп'ютерну грамотність вчителя-логопеда та батьків, їх прищеплення дитині-логопату.

Список літератури:

1. Берник Т. Л. Розвиток диференційованих форм логопедичної допомоги дітям з мовленнєвими вадами в Україні (1945-2000): дис.... канд. пед. наук / Т. Л. Берник. – Київ, 2006. – 192 с.
2. Денісова О. О. Інформаційні системи і технології в юридичній діяльності: Навч. посібник / О. О. Денісова. – К.: КНЕУ, 2003. – 315 с.
3. Засенко В. В. Використання інформаційних технологій в умовах спеціального та інклюзивного навчання дітей зі слухомовленнєвими порушеннями [Електронний ресурс] / В. В. Засенко, А. А. Колупаєва, Б. С. Мороз, В. П. Овсяник. – Режим доступу: http://rc-vabos.at.ua/_ld/0/9_____.pdf
4. Кисличенко В. А. Логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення: дис. ... канд. пед. наук / В. А. Кисличенко. – Київ, 2010. – 208 с.

5. Логвинова Л. Л. Особливості взаємозв'язку логопеда та батьків у процесі корекції ЗНМ у дітей дошкільного віку / Л. Л. Логвинова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 10(197), Ч. II. – С. 189-193.
6. Моїсеева Т. Онлайн проти офлайн / Т. Моїсеева // Урядовий кур'єр. – 2017. – № 92. – 20 травня. – С. 4.
7. Хворова Г. М. Зміст та рівні батьківської компетентності у корекційно-педагогічному аспекті / Г. М. Хворова // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Збірник наукових праць / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. – Вип. V. В 2-х т., том 2 – Кам'янець-Подільський: ПП Медобори – 2006, 2015. – 408 с. – С. 333-347.

Мыцык А.М.

Запорожский национальный университет

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИКТ ЛОГОПЕДОМ В УСЛОВИХ СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ

Аннотация

В статье исследованы проблемы организации и предоставления логопедической помощи в сельской местности. Рассмотрены особенности использования ИКТ логопедом в указанных условиях. Акцентируется внимание на вопросах, требующие своего разрешения при их использовании.

Ключевые слова: логопедическая работа, учитель-логопед, дети дошкольного возраста с нарушениями речи, сельская местность, дистанционное обучение, ИКТ.

Mytsyk A.M.

Zaporizhzhya National University

USE OF ICT BY THE SPEECH THERAPIST IN CONDITIONS OF RURAL AREA

Summary

The article deals with the problems of organizing and providing logopedic work in the countryside. The peculiarities of use of ICT by the speech therapist under the indicated conditions are considered. The focus is on issues that need to be addressed when using them.

Keywords: logopedic work, speech therapist, preschool children with speech impairments, rural area, distance education, ICT.